

**UCHWAŁA NR XIII/82/15
RADY GMINY W CMOLASIE**

z dnia 29 grudnia 2015 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Cmolas na lata 2016 - 2019”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015r., poz. 1515 z późn.zm.), art. 87 ust.1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014r., poz. 1446 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie **uchwala się, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Cmolas na lata 2016 - 2019”, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący Rady Gminy
w Cmolasie

Stanisław Sukiennik

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY CMOLAS NA LATA 2016-2019

I. Postanowienia ogólne

Użyte w programie określenia oznaczają:

- 1) Program - rozumie się przez to Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Cmolas na lata 2016-2019,
- 2) Konserwator zabytków – rozumie się przez to Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu,
- 3) Gmina – rozumie się przez to Gminę Cmolas
- 4) Rejestr zabytków – rozumie się przez to rejestr zabytków prowadzony przez Konserwatora Zabytków Województwa Podkarpackiego w Przemyślu.
- 5) Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową
- 6) Zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 4
- 7) Zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 4
- 8) Zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,
- 9) Pomnik przyrody – pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno – pamiątkowej i krajobrazowej oraz odznaczającej się indywidualnymi cechami wyróżniającymi je wśród innych tworów, w szczególności sędziwe i okazałe rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych i obcych, źródła, wodospady, skałki, jary, głązy narzutowe, jaskinie, itp.
- 10) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
- 11) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań,
- 12) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów ustawy Prawo budowlane, podejmowane przy zabytku lub otoczeniu zabytku,
- 13) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich,
- 14) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,
- 15) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
- 16) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,

- 17) historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,
- 18) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,
- 19) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczonym w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Obowiązek opieki nad zabytkami nakładają na samorządy ustawy:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015r. poz. 1515 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. (j.t. Dz. U. z 2014r. poz. 1446 z późn. zm.), ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym w art. 7 wśród zadań własnych gmin wymienia sprawę kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy samorządowe w szczególności obowiązek: uwzględniania ochrony zabytków przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, przekazania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie nie dłuższym niż 3 dni od przyjętego zawiadomienia o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym, sporządzania na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Program ma na celu:

- 1) Włączenie problemów ochrony zabytków do systemów zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy.
- 2) Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków.
- 3) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- 4) Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- 5) Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- 6) Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków
- 7) Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

II. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

Rys historyczny gminy Cmolas

Najstarsze ślady sezonowego osadnictwa na terenach obecnej gminy z okresu schyłkowego paleolitu (10000 — 8000 lat p.n.e.), a w okresie neolitu obszar ten był sezonowo zamieszkały przez ludność zaliczoną przez archeologów do kultury pucharów lejkowatych. W schyłkowej fazie neolitu i we wczesnej epoce brązu (ok. 1700 — 1300 p.n.e.) pojawiają się przedstawiciele kultury ceramiki sznurowej. Z późnej epoki brązu (ok. 1300 — 700 p.n.e.) i wczesnej fazy epoki żelaza (700 — 400 p.n.e.) pochodzą nieliczne materiały archeologiczne. Wskazują one na obecność na tym terenie osadnictwa kultury łużyckiej. W okresie wpływów rzymskich, na teren Puszczy Sandomierskiej zapuszczali się nieliczni myśliwi, którzy byli przedstawicielami ludności zaliczanej do tzw. kultury przeworskiej (germańscy Wandalowie).

Opuścili oni te tereny po najeździe azjatyckich Hunów w końcu IV wieku n.e. Od tego czasu, aż po wiek XIV w puszczańskich ostępach, które obecnie obejmuje gmina Cmolas nie było żadnego stałego osadnictwa. Opustoszałe przez ok. dwa wieki, ludne niegdyś tereny wokół puszczy (dolina Wisły, Sanu i Pogórze), od końca VI wieku zaczęli systematycznie zasiedlać napływający ze wschodu (dzisiejszego Polesia i Wołynia) Słowianie - osamotnieni, dawni sojusznicy pokonanych Hunów i ich następców - Awarów.

Dla niektórych plemion słowiańskich (lub ich części), a obszar dzisiejszej Małopolski, stanowił tylko przystanek w ekspansji na Nizinę Panońską i dalej na Bałkany. Stałe osadnictwo słowiańskie nad górną Wisłą oraz dolnym i środkowym biegiem Sanu sięga VII i VIII wieku. Okolice Cmolasu, jako teren przejściowy znajdowało się zarówno na peryferiach organizacji plemiennych Wiślan i Sandomierzan. Trudno jest ustalić, jakie plemię słowiańskie tu dominowało. Najpewniej te prawie bezludne ziemie zamieszkiwali zarówno przedstawiciele plemion Wiślan, jak i Sandomierzan.

Niewiele wiadomo o dziejach tych ziem we wczesnym średniowieczu, wiadomo jedynie, że nominalnie należały do Ziemi Sandomierskiej, a cała puszcza należała do domen królewskich, w ramach najpierw kasztelanii, a później powiatu sandomierskiego (sąsiednia Kolbuszowa i Niwiska — już do powiatu pilźnieńskiego).

Wszystkie miejscowości z terenu obecnej gminy od połowy XV do 2 połowy XVII zakładane były na tzw. „surowym korzeniu” zgodnie z dominującym w Polsce ustrojem i prawem zwanym niemieckim.

Na ówczesne czasy, wspomniane prawo niemieckie było bardzo nowoczesne i skutecznie regulowało stosunki gospodarcze oraz prawno-własnościowe ówczesnych wiosek.

Po ugruntowaniu swoich rządów i podboju Rusi Czerwonej, król Kazimierz Wielki po roku 1340 zainicjował kolonizację jej prawie bezludnych terenów, a zwłaszcza pogranicznych puszc i karpackich lasów. Z mocy prawa wszystkie pustkowia i puszcze należały do króla. Kolonizację Puszczy Sandomierskiej z różnych kierunków król Kazimierz Wielki powierzył głównie swoim stronnikom: Gryfitom z Mielca, Tarnowskim z Rzemienia i Wielowisi — *herbu Leliwa*, Rzeszowskim z Rzeszowa — *herbu Półkoźic* i Pileckim z Łańcuta — *herbu Leliwa*. Zapłatą za niewątpliwy trud, były rozległe nadania ziemskie. W ten sposób puszcza w rejonie Cmolasu, weszła w posiadanie rodu Gryfitów — protoplastów Mieleckich. Wielka akcja kolonizacyjna pustkowi, która zainicjowana została przez króla Kazimierza Wielkiego, do roku 1370 zaowocowała lokacją w tej części Małopolski kilkuset wiosek, głównie na tzw. „surowym korzeniu”. I tak w roku 1366 zostały lokowane królewskie wioski: Dzikowiec, Raniżów i Doblów (ob. Wola Raniżowska).

Wielkim entuzjastą łowów w Puszczy Sandomierskiej był król Władysław Jagiełło, któremu zawdzięczamy ukształtowanie się myśliwskiego ośrodka dóbr królewskich w Raniżowie. Kolonizację dalszych terenów, ale już za czasów syna Jagiełły — Kazimierza Jagiellończyka, prowadziły faworyzowane przez niego rody Mieleckich z Mielca — *herbu Gryf* oraz Ligęzowie — *herbu Półkoźic*. Rozgraniczenie dóbr królewskich i rycerskich (Tarnowskich i Mieleckich) przeprowadzono za panowania tego właśnie króla, a miało to miejsce w roku 1459. Wtedy wymieniono, m.in. wieś Cmolas. Należy dodać, że dobra Mieleckich w Cmolasie wcinąły się klinem w rozległe dobra królewskie, którymi była cała Puszcza Sandomierska. Natomiast ośrodek dóbr Tarnowskich w tym rejonie stanowiła Poręba Wielka (ob. Kolbuszowa). Jakieś niewielkie dobra w tym rejonie posiadały rody: Rzemieńskich i Jakubowskich.

Pierwsza obszerniejsza informacja o Cmolasie pochodzi z dzieła Jana Długosza — *Liber Beneficiorum* spisanej w latach: 1470 — 1480. Długosz nazywa tę miejscowość: **Ciennolas (Czemnolyasz)**, i stwierdza dalej, że wieś należy do dziedzicznych posiadłości Jana Feliksa z Tarnowa (Tarnowskiego) oraz wspomina, iż we wsi jest kościół p.w. św. Stanisława Biskupa Męczennika, a proboszczem jest Mikołaj Łącki. Widocznie Długosz nie wiedział, że wieś od dawna należała do Mieleckich.

W roku 1616 córka Hieronima — Anna z Mieleckich Ratowska, sukcesorka jego dóbr odsprzedała je Stanisławowi Lubomirskiemu *herbu Szreniawa*.

Mieleccy, faktyczni założyciele wsi, posiadali ją prawie 200 lat. W roku 1510 Stanisław Tarnowski i Stanisław Mielecki dokonali kolejnego rozgraniczenia swoich posiadłości na odcinku ponad 20 km. Granice ich posiadłości stanowiły równocześnie granice powiatów: sandomierskiego i pilźnieńskiego aż do roku 1772.

Zgodnie z rejestrem z roku 1581 (jako **Czmoliasz** lub **Czmolasz** — w 1530 roku) wieś należała do parafii w Mielcu, a właścicielem w tym czasie był Hieronim Mielecki *herbu Gryf*. We wsi było 36 kmieci na 10 łanach, 4 zagrodników na tzw. rolach, 2 komorników oraz 4 rzemieślników.

Na przełomie XVI i XVII wieku dobra cmolaskie obejmowały: oprócz Cmolasu, także: Trzęsówkę, Poręby Dymarskie, Zarębki, Siedlankę i Świerczów. W tym samym czasie Toporów, Ostrowy Baranowskie i Ostrowy Tuszowskie (jeszcze Sławogóra) należały do dóbr królewskich z ośrodkiem w Komorowie.

Trzęsówka (*Trzqsowka - 1530, Trzeszowka - 1581*) dzieliła losy Cmolasu. Wieś istniała już w XV wieku, ale nic o niej wiadomo z tego okresu, gdyż pierwsza wzmianka o niej pochodzi z roku **1504**. Rejestr poborowy z 1581 stwierdza, iż wieś należy do parafii w Mielcu, a jej właścicielem był - podobnie jak Cmolasu - Hieronim Mielecki. We wsi było 15 kmieci na 6 łanach, 4 zagrodników na tzw. rolach, 2 komorników i jeden rzemieślnik. Do chwili zakupu Trzęsówki w roku 1753 przez Stanisława i Urszulę Kuczkowskich od Sanguszków, wieś znajdowała się w dobrach cmolaskich. Kuczkowscy wznieśli we wsi w roku 1759 najpierw przydworską kaplicę p.w. św. Jana Ewangelisty, która po rozbudowie i powołaniu do życia w roku 1788 parafii, pełniła odtąd funkcję kościoła parafialnego p.w. św. Anny. Do parafii tej należą wioski: Jagodnik, Kosowy (gm. Niwiska), Ostrowy Baranowskie i Siedlanka (gm. Niwiska). Po śmierci ostatnich Kuczkowskich wieś przeszła w posiadanie rodziny Piaseckich, którzy po 1818 roku wznieśli tu klasycystyczny murowany pałac. W roku 1876 właścicielami dóbr Trzęsówka została rodzina Niesiołowskich. Przez wieki Trzęsówka słynęła z doskonałych kołodziejów.

Ostrowy Tuszowskie w roku 1538 nosiły nazwę **Sława Góra**. Miejscowość rozwijała się słabo, dlatego została pod tą nazwą powtórnie lokowana już jako wieś królewska, a było to za panowania króla Zygmunta Augusta w roku **1566**. Jeszcze w roku 1581 wieś obejmowała dwudziestoletnia „wolnizna”, co potwierdza rejestr z tego właśnie roku. Wszak we wsi było 26 kmieci, ale obrabiali oni zaledwie 2 łany. Nie lepiej było w sołtysostwie, gdyż 8 sołtysich kmieci obrabiało zaledwie jeden łan. Ponadto było tu 10 zagrodników z rolami (zapewne odrabiali pańszczyznę w folwarku sołtysim). Formalnie sławogórską parafię erygowano w roku 1574 (zaś pierwszy kościół wzniesiono już w 1563 roku), ale faktycznie zaczęła funkcjonować w roku 1595 roku, a sam kościół p.w. **Wniebowzięcia Matki Bożej** był konsekrowany dopiero po roku 1630 przez biskupa (sufragana) krakowskiego - Tomasza Oborskiego. Już wtedy czczony był cudowny obraz „Madonny z Puszczy” (dar króla Zygmunta III Wazy), który jest wierną kopią rzymskiego obrazu z Bazyliki Matki Bożej Większej. Po roku 1772 dobra królewskie w Ostrowach (nazwa ta funkcjonuje dopiero od 1660 roku), zostały skonfiskowane przez władze austriackie i włączone do rządowych dóbr kameralnych. Przymiotnik „Tuszowskie” do nazwy wsi - Ostrowy dodano na przełomie XVIII i XIX wieku dla podkreślenia, że należały do dóbr królewskich w Tuszowie. Między 1828 - 35 rokiem Ostrowy Tuszowskie z niemiecką kolonią Sandlautern i Toporowem (jako były rządowe dobra kameralne) zostały zakupione na licytacji przez Leopolda Antoniego Elkana.

Należy dodać, że jeszcze przed sprzedażą, w dobrach kameralnych władze austriackie prowadziły ożywioną akcję osadniczą elementem niemieckim, tzw. osadnictwo józefińskie, stąd na terenie wsi Ostrowy Tuszowskie istniejąca od 1783 roku kolonia **Sandlautern**, która w zasadzie funkcjonowała do I wojny światowej. Obecnie jest to przysiółek Kolonia. Wieś słynęła z plecionkarstwa - głównie z kory sosnowej. Od XVI do końca XIX wieku w oparciu o sosnowe drewno z pobliskiej puszczy produkowano węgiel drzewny, smołę, dziegieć oraz potaż z popiołów.

Ostrowy Baranowskie są jedną z najmłodszych wiosek gminy, gdyż założone zostały w 1779 roku i powstały w byłych dobrach królewskich z ośrodkiem w Baranowie (Sandomierskim), na świeżo wykarczowanych terenach. Właścicielami wsi byli wówczas Potoccy. Jeszcze do roku 1788 wieś należała do parafii w Cmolasie. Z chwilą małżeństwa córki Jana Potockiego - Anny z Janem Krasickim, wieś na kilkadziesiąt lat trafiła do tego rodu.

Poręby Dymarskie jako wieś, utworzone zostały z połączenia kilku śródleśnych osad: **Poręby** i **Dymarki**, których początki sięgają połowy XVI wieku. Stanowiły one część wsi i dóbr Cmolas. Jako samodzielna wieś wzmiankowana jest pod rokiem **1741**. Mieszkańcy wspomnianych osad (na „porębach”) od poł. XVI do końca XVIII wieku, zajmowali się pozyskiwaniem miejscowej rudy darniowej i jej wytopem w dymarkach (stąd drugi człon nazwy). Do wytopu używano również węgla drzewnego, dlatego w osadach tych musieli mieszkać i pracować również: węglarze, smolarze, dziegciarze i potażnicy. We wsi działały kuźnice. Za założycieli wioski należy uznać zarówno Lubomirskich, jak ich sukcesora - Jerzego Tyszkiewicza, męża Łucji Franciszki Lubomirskich. Tyszkiewiczowie byli właścicielami dóbr w Porębie Dymarskiej do roku 1944.

Wieś **Jagodnik** wyodrębniła się z Trzęsówki w XIX wieku, wcześniej stanowiła jej przysiółek. Przysiółek ten rozwijał się przy młynie wodnym na strumieniu Jamnica. Po raz pierwszy wzmiankowany był w roku **1662**.

Również krótką historię posiada wieś **Hadykówka**, którą założył w roku 1767 na wykarczowanych gruntach wsi Cmolas, jej aktualny właściciel i okolicznych dóbr - Marcin Lubomirski. W roku 1791 wieś znalazła się w posiadaniu Tyszkiewiczów i wchodziła w skład tzw. „Państwa Kolbuszowa”. W roku 1880 wieś kupiła Emilia Hoppe. W folwarku założyła duży browar i gorzelnię.

Wieś **Dąbrówka** jest najmłodszą wioską gminy Cmolas. Wyodrębniła się z Cmolasu już w XX wieku. Wcześniej stanowiła jej przysiółek.

Najmniejsza wioska gminy - **Toporów**, istniała przez ostatnie trzy wieki jako osada robotników leśnych. Pierwsza wzmianka o tej puszczańskiej wiosce pochodzi z roku **1662**.

Jak wcześniej wspomniano, w roku 1616 dobra cmolaskie objął potężny ród magnacki - Lubomirskich. Wspomniany wyżej Stanisław Lubomirski (zm. w 1649 roku), ożeniony z księżną Zofią Ostrogską, przed śmiercią w roku 1642 podzielił swoje latorfundia między dwie córki i trzech synów. Dobra kolbuszowskie z kluczem cmolaskim otrzymał najstarszy syn - Aleksander Michał (zm. w roku 1677), a po nim syn - Józef Karol ks. Lubomirski (1638 - 1702). Po jego śmierci właścicielem fortuny Lubomirskich i Zasławskich oraz Ostrogskich został jego syn Aleksander Dominik Lubomirski (1693 - 1720), a po nim jego siostra księżna Marianna Maria Lubomirska (1693-1729), która w roku 1710 wyszła za mąż za księcia Pawła Karola Sanguszkę (1680 - 1750). Ich syn Janusz Aleksander (1712-1775) będąc sukcesorem, stał się nagle filantropem i w roku 1753, z niezrozumiałych względów, zaczął pozbywać się dóbr wchodzących w skład, m.in. ordynacji Zasławskich i Ostrogskich. Sprawa oparła się o dwór królewski i Sejm. W roku 1760 Janusz Sanguszek zrzekł się dóbr kolbuszowskich na rzecz Antoniego Lubomirskiego, które po jego śmierci w 1761 przejął jego jedyny syn - Jerzy Marcin ks. Lubomirski (1738-1800). W roku 1766 na mocy uchwały sejmowej przejął po Sanguszkach jeszcze inne dobra. Jerzy Marcin był hulaką i awanturnikiem, w roku 1765 ożenił się Węgierką - Anną Hadik, córki komendanta więzienia. M.in. przed rokiem 1777 musiał oddać za długi Kuczkowskiem z sąsiedniej Trzęsówki, wsie: Cmolas i Werynię. W chwili ślubu w roku 1791 swojej córki Łucji Franciszki ks. Lubomirskiej (1770-1811) z Jerzym hr. Tyszkiewiczem *herbu Leliwa* (1768-1831), dał jej w posagu resztę pozostałych mu dóbr. W chwili śmierci Jerzego hr. Tyszkiewicza istniało już prężne, dobrze zarządzane dominium kolbuszowskie (tzw. „Państwo Kolbuszowa”), czyli zespół kluczy dóbr, które obejmowały: miasto Kolbuszowa oraz wioski: Kolbuszowa Dolna, Kolbuszowa Górna, Bukowiec, Nowa Wieś - Jaciska, Świerczów, Sielanka, Dubas, Zarębki, Mechowiec, Rudę Mechowiecką, Poręby z Dymarką i Hadykówkę - łącznie ponad 5042 morgi. Po jego śmierci, część dóbr trafiło w ręce Katarzyny Horodyńskiej *herbu Korczak*, chociaż Tyszkiewiczowie utrzymali się w rejonie Kolbuszowej do 1944r.

Wracając do problemu osadnictwa od XIV do poł. XVI wieku na południowym skraju Puszczy Sandomierskiej, to należy stwierdzić, iż w gruncie rzeczy było chaotyczne i rozproszone. Na puszczańskich polanach powstałych w wyniku trzebień lasów, dominowały osady robotników leśnych (drwali, węglarzy, smolarzy, dzięgiarzy, potażników, bartników i zielarzy) oraz hutników wytapiających żelazo z miejscowych rud darniowych, a także hutników szkła.

Ostępy Puszczy Sandomierskiej skutecznie izolowały istniejące tu osady, od innych regionów Polski. Wymieszanie się pierwotnego elementu polskiego, ruskiego i wołoskiego w wiekach XV i XVI z osadzonymi tu w wieku XVII jeńcami kozackimi, tatarskimi i szwedzkimi, doprowadził do wytworzenia się odrębnej grupy etnograficznej - Lasowiaków. Charakteryzowali się oni odrębnym dialektem, strojem, obyczajem i kulturą materialną. Na to wszystko nałożyło się niemieckojęzyczne osadnictwo z przełomu XVIII i XIX wieku.

Do roku 1657 ludność cmolaskich wiosek i osad nie przeżyła koszmaru wojen. W tym to roku tereny położone w widłach Wisły i Sanu (i nie tylko) kompletnie zniszczyły kozacko-węgierskie wojska księcia siedmiogrodzkiego Jerzego Rakoczego. Spłonęły w tym czasie kościoły w Cmolasie i Sławogórze (Ostrowach Tuszowskich).

Po pierwszym rozbiórce Polski w 1772 roku, dobra królewskie pozostawiono dotychczasowym starostom dożywotnio (Ostrowy Tuszowskie, Ostrowy Baranowskie czy Toporów), by później włączyć je do austriackich dóbr kameralnych (rządowych), które sukcesywnie, w miarę potrzeby odsprzedawano na licytacjach. Dobra cmolaskie trafiły do cyrkułu pilźnieńskiego.

Między 1775 a 1785 rokiem Galicję podzielono na 18 cyrkułów, m.in.: rzeszowski i tarnowski. Kolbuszowa wraz z Cmolasem znalazło się w cyrkule tarnowskim. W latach 1848-50 doszło do uwłaszczenia chłopów galicyjskich. Jednocześnie majątki ziemskie wyłączono spod jurysdykcji

samorządów wiejskich tworząc tzw. posiadłości większe (dworskie). Natomiast posiadłości chłopskie nazwane zostały posiadłościami mniejszymi (włościańskimi), czyli jednowioskowymi gminami. Władze samorządu wiejskiego (gminy) nosiły nazwę Zwierzchności Gminnej. Ten stan utrzymał się do roku 1918, a gmin jednowioskowych do roku 1933. W tym to roku utworzono gminę Cmolas, w której skład weszło 8 gromad: Cmolas, Hadykówka, Jagodnik, Ostrowy Baranowskie, Ostrowy Tuszowskie, Poręby Dymarskie, Trzęsówka i Zarębki. Obejmowała ona 135,82 km² i liczyła 10363 mieszkańców. W tym czasie Toporów należał do gminy Kolbuszowa Dolna.

W czasie pierwszej wojny światowej kilkakrotne przejście frontu rosyjsko-austriackiego (1914 - 15) przyniosły tylko nieznaczne straty dla okolic Cmolasu.

W okresie międzywojennym ziemie nad dolnym Sanem weszły w skład województwa lwowskiego. W roku 1935 nastąpiła likwidacja małych gmin, dziedziczonych po czasach rozbiorowych.

III. Wykaz zabytków architektury, budownictwa i archeologii na terenie gminy

Wykaz zabytków architektury, budownictwa i archeologii na terenie gminy powstał w oparciu o informacje udostępnione przez Wojewódzki Urząd Zabytków w Przemyślu, Delegatura w Rzeszowie, oraz informacje własne. Szczegółowy opis tych obiektów dostępny jest w Urzędzie Gminy Cmolas.

W poniższej tabeli znajdują się zabytki wpisane do rejestru zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu objęte ochroną konserwatorską. Kolejne kolumny zawierają opis zabytku:

- 1) formę własności,
- 2) rodzaj użytkowania,
- 3) numer rejestru oraz data wpisania do ewidencji.

Tabela 1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu

Lp.	Nazwa zabytku i data powstania	Forma własności	Użytkowanie	Położenie	Nr w rejestrze i data wpisania
1.	Kościół szpitalny p.w. Przemienienia Pańskiego - 1646 rok	Wyznaniowa	Kościół	Cmolas	A-1224 12.10.90
2.	Kościół Parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP - 1900 rok	Wyznaniowa	Kościół	Ostrowy Tuszowskie	A-153 06.06.2006
3.	Kościół parafialny p.w. Św. Św. Stanisława i Wojciecha - 1649 rok	Wyznaniowa	Kościół	Poręby Dymarskie	A-956 25.03.76
4.	Kościół p.w. Św. Anny - 1759 rok	Wyznaniowa	Kościół	Trzęsówka	A-83 07.04.2004
5.	Kaplica cmentarna - 1869 rok	Wyznaniowa	Kaplica	Trzęsówka	A – 689 08.11.2011

Ponadto na terenie Gminy Cmolas znajdują się także obiekty budowlane, obiekty małej architektury w tym siedem kapliczek w miejscowościach: Cmolas - 1, Ostrowy Tuszowskie - 1, Trzęsówka - 5 – Poręby Dymarskie oraz 2 krzyże przydrożne.

W miejscowości Poręby Dymarskie znajdują się dęby szypułkowe w ilości 16 sztuk stanowiące pomniki przyrody wpisane decyzją numer Rlop 410/201/68 z dnia 30 kwietnia 1968 roku poz. 61 do rejestru pomników przyrody.

IV. Opracowania i dokumentacja dotycząca dóbr kultury dostępna w Gminie

- 1) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Cmolas. Dokument opracowany przez Instytut Rozwoju Miast w Krakowie. Przyjęty został Uchwałą Nr III/26/02 Rady Gminy w Cmolasie z dnia 27 grudnia 2002r., który w kolejnych latach był zmieniany uchwałami: Uchwała Nr XIX/140/08 rady Gminy w Cmolasie z dnia 29 maja 2008r., Uchwała nr XXVI/178/13 Rady Gminy w Cmolasie z dnia 26 marca 2013r., Uchwała Nr

VI/29/15 Rady gminy w Cmolasie z dnia 20 maja 2015r.

- 2) Strategia Rozwoju – Społeczno – Gospodarczego Gminy Cmolas na lata 2007 – 2016.
Opracowana przez Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Cmolas.

V. Zasady ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków i podlegających ochronie konserwatorskiej na terenie gminy Cmolas

Ustala się następujące zasady ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków i podlegających ochronie konserwatorskiej na terenie gminy Cmolas:

- 1) wszystkie działania związane z obiektami wpisanymi do rejestru zabytków lub znajdującymi się w strefach ochrony konserwatorskiej w tym także zmiany własności, funkcji i przeznaczenia powinny uzyskać zgodę Konserwatora zabytków;
- 2) parki wpisane do rejestru zabytków i podlegające ochronie konserwatorskiej powinny być w całości użytkowane przez jednego użytkownika w sposób wykluczający ich dewastację;
- 3) na terenie parków wpisanych do rejestru zabytków wprowadza się zakaz wyrębu oraz dokonywania nowych nasadzeń drzew bez zgody Konserwatora zabytków;
- 4) obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji z zachowaniem obecnej i projektowanej funkcji do wartości obiektu;
- 5) nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły zabudowy przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nie może ona dominować nad zabudową historyczną, wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne;
- 6) na terenie zabytkowych cmentarzy należy prowadzić wszelkie działania zmierzające do zachowania, porządkowania i rewaloryzacji nagrobków. Dla terenów przylegających do granic cmentarza należy przyjąć zasadę zagospodarowania zapewniającą właściwą jego ekspozycję.

VI. Opieka nad zabytkami

Opieka nad zabytkami jest sprawowana przez ich właścicieli lub posiadaczy i polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

VII. Działania gminy

Gmina Cmolas będzie wspierać działania właścicieli lub posiadaczy a także podejmować samodzielne działania w celu:

- 1) zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
- 2) wyeksponowania poszczególnych zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
- 3) zwiększenia atrakcyjności zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 4) wspierania inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 5) realizacji przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- 6) zapobieżenia dewastacji ujawnionych stanowisk archeologicznych.

VIII. Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane

Rada Gminy Cmolas corocznie w uchwale budżetowej określi wysokość środków przeznaczonych na dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

IX. Diagnoza stanu obiektów zabytkowych w Gminie Cmolas

W Gminie Cmolas znajduje się 5 obiektów zabytkowych, które objęte są ochroną konserwatorską oraz 34 obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków Wymienione obiekty stanowią własność prywatną i kościelną.

Kościół szpitalny p. w. Przemienienia Pańskiego w Cmolasie wpisany do rejestru pod nr A – 1224 z dnia 12.10.1990r. Jest własnością kościelną, zachowany jest w dobrym stanie, na bieżąco prowadzone są prace konserwatorskie i restauratorskie.

Kościół parafialny p. w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Ostrowach Tuszowskich został wpisany do rejestru zabytków pod nr A – 153 z dnia 06.06.2006r. Kościół jest własnością kościelną, zachowany jest w bardzo dobrym stanie, w ostatnich latach został gruntownie odnowiony.

Kościół parafialny p. w. św. św. Stanisław i Wojciecha w Porębach Dymarskich został wpisany do rejestru zabytków pod nr A – 956 z dnia 25.03.1976r. Kościół jest w dobrym stanie, na bieżąco prowadzone są prace konserwatorskie i restauratorskie.

Kościół parafialny p. w. św. Anny w Trzęsówce został wpisany do rejestru zabytków pod nr A – 83 z dnia 07.04.2004r. Zabytek znajduje się w niezłym stanie technicznym, nie prowadzone są żadne prace konserwatorskie i restauratorskie.

Kaplica cmentarna w Trzęsówce została wpisana do rejestru zabytków pod nr A – 689 z dnia 08.11.2011r. Kaplica na przełomie lat 2011/2012 została całkowicie odrestaurowana.

Pozostałe obiekty nie znajdujące się w rejestrze zabytków a figurujące w gminnej ewidencji zabytków są w przeważającej mierze zaniedbane - w większości stanowią własność prywatną. Niektórzy właściciele nie żyją, a sprawy spadkowe nie zostały uregulowane, co wiąże się z brakiem bieżących remontów oraz pielęgnacji.

XI. Cele programu opieki nad zabytkami

Cele Programu to:

- 1) dokonanie przeglądu w terenie obiektów zabytkowych w każdym sołectwie i weryfikacja posiadanych wykazów,
- 2) kwalifikacja obiektów pod kątem stanu estetycznego,
- 3) wykonanie dokumentacji fotograficznej wszystkich istniejących obiektów,
- 4) uzupełnienie kart ewidencyjnych obiektów o uzyskane dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną,
- 5) rozszerzenie Gminnej Ewidencji Zabytków o obiekty zgłoszone przez mieszkańców Gminy, które spełniają kryteria obiektów zabytkowych,
- 6) ustalenie szczegółowej lokalizacji obiektów na działkach,
- 7) naniesienie ustalonych danych własnościowych obiektów do kart ewidencyjnych,
- 8) informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- 9) pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- 10) ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych zasad udostępniania ich w celach turystycznych - ten punkt nie dotyczy zabytków zagrażających bezpieczeństwu zwiedzającym,
- 11) gromadzenie materiałów dotyczących zabytków gminy Cmolas.

XI. Postanowienia końcowe

- 1) Program przyjęty zostaje przez Radę Gminy w Cmolasie po wcześniejszym uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Przemyślu i podlega ogłoszeniu w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym.
- 2) Z realizacji programu co 2 lata Wójt Gminy sporządza będzie sprawozdanie, które przedstawiane będzie Radzie Gminy w Cmolasie
- 3) W sprawach nie uregulowanych w programie mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa.

Wykaz zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Cmolas

Lp.	Nazwa zabytku	Położenie	Uwagi
•	Pozostałości po kościele p.w. Św. Św. Stanisława i Wojciecha - ogrodzenie	Cmolas	
•	Pozostałości po kościele p.w. Św. Św. Stanisława i Wojciecha - fundamenty	Cmolas	
•	Kapliczka	Cmolas	
•	Dom Ludowy - ob. dom mieszkalny	Cmolas	
•	Zagroda - dom	Cmolas	
•	- stodoła	Cmolas	
•	Dom	Cmolas	
•	Zagroda - dom	Ostrowy Baranowskie	
•	- stajnia	Ostrowy Baranowskie	
•	Kapliczka	Ostrowy Tuszowskie	
•	Szkoła	Ostrowy Tuszowskie	Budynek został przeniesiony do Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej
•	Zagroda - dom	Ostrowy Tuszowskie	
•	- stodoła	Ostrowy Tuszowskie	
•	Dom ze stajnią	Ostrowy Tuszowskie	
•	Stodoła	Ostrowy Tuszowskie	
•	Spichlerz	Ostrowy Tuszowskie	
•	Kapliczka	Poręby Dymarskie	
•	Kapliczka	Poręby Dymarskie	
•	Zagroda - dom	Poręby Dymarskie	
•	Zagroda - dom	Poręby Dymarskie	
•	- stodoła	Poręby Dymarskie	
•	- żuraw	Poręby Dymarskie	
•	Zagroda - dom	Poręby Dymarskie	
•	- stodoła	Poręby Dymarskie	
•	Zagroda - dom	Poręby Dymarskie	
•	- stodoła	Poręby Dymarskie	
•	Dom	Poręby Dymarskie	
•	Kaplica cmentarna	Trzęsówka	
•	Kapliczka	Trzęsówka	
•	Kapliczka	Trzęsówka	
•	Kapliczka	Trzęsówka	
•	Kapliczka	Trzęsówka	
•	Kapliczka	Trzęsówka	
•	Zespół dworski - pozostałości - fundamenty dworu	Trzęsówka	

WYKAZ STANOWSK ARCHEOLOGICZNYCH
(wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie)
GIMNA CMOLAS – WIEŚ CMOLAS

Obszar AZP	Nr stanowiska (na obszarze)	Rodzaj stanowiska			Ocena wartości poznawczej stanowiska*
		Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia	
98-73	11	Punkt osadn.	-	Późne średniowiecze	X
		Ślad osadn.	-	Pradziejowe, bliżej nie określone	X
97-74	10	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	11	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
		Ślad osadn.	Łużycka	-	X
		Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
	12	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	13	Ślad osadn.	-	Średniowiecze	X
	14	Ślad osadn.	-	Pradziejowe	X
	15	Punkt osadn.	-	Nowożytny (XVIIIw.)	X
	16	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
		Ślad osadn.	Łużycka	-	X
	17	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	18	Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
	19	Punkt osadn.	-	Nowożytny	X
	20	Ślad osadn.	-	Późne średniowiecze	X
	21	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	22	Punkt osadn.	-	Nowożytny	X
	23	Ślad osadn.	Pucharów lejowatych	Neolit	X
		Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
24	Punkt osadn.	-	Neolit	X	
	Punkt osadn.	Łużycka	-	X	
25	Punkt osadn.	Łużycka	-	X	
26	Punkt osadn.	-	Średniowiecze	X	
27	Ślad osadn.	-	Nowożytny	X	
28	Punkt osadn.	-	Nowożytny	X	
97-73	1**	Punkt osadn.	Łużycka	AZP-	XX
	16	Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
	17	Ślad osadn.	-	Wczesna epoka brązu	X
	18	Kopiec owalny, o średnicach ok. 10x8 m, wys. ok. 1,5 m	-	-	X
	19	Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
	20	Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
98-74	17	Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
	16	Ślad osadn.	-	Pradziejowe	X
		Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
	15	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
14	Ślad osadn.	Łużycka	-	X	
	Punkt osadn.	-	Nowożytny	X	
	Urządzenia prod.-gospod.	-	-	X	

*X – mała; XX – średnia; XXX – duża.

** stanowiska wpisane do rejestru dóbr kultury.

WYKAZ STANOWSK ARCHEOLOGICZNYCH
(wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie)
GIMNA CMOLAS – WIEŚ DĄBRÓWKA

Obszar AZP	Nr stanowiska (na obszarze)	Rodzaj stanowiska			Ocena wartości poznawczej stanowiska*
		Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia	
98-74	1	Punkt osadn.	-	Mezolit	X
		Punkt osadn.	-	Mezolit	X

*X – mała; XX – średnia; XXX – duża

WYKAZ STANOWSK ARCHEOLOGICZNYCH
(wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie)
GIMNA CMOLAS – WIEŚ HADYKÓWKA

Obszar AZP	Nr stanowiska (na obszarze)	Rodzaj stanowiska			Ocena wartości poznawczej stanowiska*
		Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia	
97-74	1	Punkt osadn.	-	Neolit, AZP - Nowożytny	X
	29	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
97-73	2	Punkt osadn.	AZP	Epoka brązu	X
	3	Punkt osadn.	-	Epoka kamienia	X
	21	Ślad osadn. Punkt osadn.	- Łużycka	Epoka kamienia -	X
	22	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	23	Punkt osadn. Ślad osadn.	- -	Epoka kamienia Nowożytne	XX XX

*X – mała; XX – średnia; XXX – duża

WYKAZ STANOWSK ARCHEOLOGICZNYCH
(wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie)
GIMNA CMOLAS – WIEŚ JAGODNIK

Obszar AZP	Nr stanowiska (na obszarze)	Rodzaj stanowiska			Ocena wartości poznawczej stanowiska*
		Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia	
97-73	4	Punkt osadn.	Łużycka	AZP-	X
	24	Punkt osadn.	-	Pradziejowa	X
	25	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
		Ślad osadn.	-	Pradziejowa	X
		Ślad osadn.	-	Nowożytne	X
	26**	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	27	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
		Ślad osadn.	Łużycka	-	X
Ślad osadn.		-	Pradziejowe	X	
Ślad osadn.		-	Nowożytne	X	
28	Punkt osadn.	-	Nowożytne	X	
29	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X	

*X – mała; XX – średnia; XXX – duża

**stanowiska wpisane do rejestru dóbr kultury

WYKAZ STANOWSK ARCHEOLOGICZNYCH
(wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie)
GIMNA CMOLAS – WIEŚ KŁODZINY

Obszar AZP	Nr stanowiska (na obszarze)	Rodzaj stanowiska			Ocena wartości poznawczej stanowiska*
		Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia	
98-73	22	Ślad osadn.	-	Późny mezolit	X

*X – mała; XX – średnia; XXX – duża

WYKAZ STANOWSK ARCHEOLOGICZNYCH
(wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie)
GIMNA CMOLAS – WIEŚ OSTROWY BARANOWSKIE

Obszar AZP	Nr stanowiska (na obszarze)	Rodzaj stanowiska			Ocena wartości poznawczej stanowiska*
		Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia	
97-73	5	-	-	Epoka kamienia	X
	6	Punkt osadn.	-	Łużycka?	X
	7	Ślad osadn.	-	98-117r	
	30	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	31	Ślad osadn.	-	Wczesna epoka brązu	X
	32	Kopiec otoczony wałami średnica kopca ok. 14m, wys. ok. 1,3 m	-		

*X – mała; XX – średnia; XXX – duża

WYKAZ STANOWSK ARCHEOLOGICZNYCH
(wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie)
GIMNA CMOLAS – WIEŚ OSTROWY TUSZOWSKIE

Obszar AZP	Nr stanowiska (na obszarze)	Rodzaj stanowiska			Ocena wartości poznawczej stanowiska*
		Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia	
97-73	8**	Osada	Łużycka	Okr. Halsztacki	XXX
	9	Kopce	-	?	X
	10	Punkt osadn.	-	Pradziejowe	X
		Punkt osadn.	-	Nowożytny	X
	11	Ślad osadn.	-	Pradziejowa	X
	12	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
		Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
	13	Ślad osadn.	-	OWR?	X
		Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
	33	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
		Ślad osadn.	-	Nowożytny	X
	34	Punkt osadn.	-	Nowożytny	XX
35	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X	
36	Punkt osadn.	-	Nowożytny	X	
37	Punkt osadn.	-	Nowożytny	X	

*X – mała; XX – średnia; XXX – duża

** stanowiska wpisane do rejestru dóbr kultury

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH
(wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie)
GIMNA CMOLAS – WIEŚ PORĘBY DYMARSKIE

Obszar AZP	Nr stanowiska (na obszarze)	Rodzaj stanowiska			Ocena wartości poznawczej stanowiska*
		Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia	
97-74	8**	Obozowisko	-	Mezolit	X
	9	Obozowisko Obozowisko	- -	Paleolit Mezolit	XX XX
	35	Ślad osadn.	Świderska	Schyłkowy paleolit	X
	36	Ślad osadn.	-	Pradziejowe	X
	37	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	38	Ślad osadn. Punkt osadn.	- -	Epoka kamienia Nowożytny	X X
	39	Ślad osadn. Ślad osadn. Ślad osadn.	Świderska - Łużycka	Schyłkowy paleolit Epoka kamienia -	X X X
	40	Punkt osadn. Punkt osadn.	Łużycka Przeworska	- OWR	X X
	41	Ślad osadn.	-	Mezolit	X
	42	Ślad osadn. Punkt osadn.	- Przeworska	Epoka kamienia OWR	X X
	43	Punkt osadn. Punkt osadn.	Przeworska -	OWR Średniowiecze	X X
	44	Ślad osadn.	-	Średniowiecze	X
	45	Ślad osadn.	-	Pradziejowe	X
	46	Ślad osadn.	Pucharów lejewatych	Neolit	X
	47	Ślad osadn. Ślad osadn. Ślad osadn.	- - -	Epoka kamienia Pradziejowa Nowożytny	X X X
	48	Ślad osadn.	Łużycka	-	X
	49	Ślad osadn.	-	Pradziejowa	X
	50	Ślad osadn.	-	Pradziejowa	X
	51	Ślad osadn.	-	Pradziejowa	X
	52	Ślad osadn.	Pucharów lejewatych	Neolit	X
	53	Punkt osadn. Ślad osadn.	Łużycka -	- Nowożytny	X X
	54	Ślad osadn.	Łużycka	-	X
	55	Ślad osadn.	-	Wczesna epoka brązu	X
	56	Urządzenia prod.- gospod.- ślady produkcji dymarskiej	-	?	
	57	Urządzenia prod.- gospod.- ślady produkcji dymarskiej	-	?	X
	58	Ślad osadn. Ślad osadn.	- -	Średniowiecze? Nowożytny	X X

*X – mała; XX – średnia; XXX – duża

** stanowiska wpisane do rejestru dóbr kultury

WYKAZ STANOWSK ARCHEOLOGICZNYCH
(wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie)
GIMNA CMOLAS – WIEŚ TRZĘSÓWKA

Obszar AZP	Nr stanowiska (na obszarze)	Rodzaj stanowiska			Ocena wartości poznawczej stanowiska*
		Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia	
97-73	14	Cmentarzysko	Łużycka grupa tarnobrzeska AZP	HD i pocz.L	XXX
		Ślad osadn.		Epoka kamienia	XXX
	15	Punkt osadn.	-	Epoka kamienia	X
98-73	23	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
		Ślad osadn.	-	Pradziejowa bliżej nie określona	X
	24	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	25	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	26	Ślad osadn.	-	Okr. Nowożytny	X
	7	Osada otwarta	Łużycka	HD i pocz.L	XX
	8	Ślad osadn.	-	Nie określona	X
	9	Ślad osadn.	-	Epoka kamienia	X
	10	Ślad osadn.	-	Neolit	X
21	Punkt osadn.	-	Średniowiecze	X	

*X – mała; XX – średnia; XXX – duża